

USTAVNA UREDITEV IN USTAVNO PRAVO

PREDMET, METODE IN IME USTAVNEGA PRAVA

~ **predmet UP** je ustavna ureditev določene državne skupnosti, ki zajema ustavne in druge norme ustavne narave, ter tudi temeljni družbeni odnosi, iz katerih so se te norme razvile. Predmet je torej enotnost normativnega in dejanskega v posamezni družbeni ureditvi.

~ **vsebina UP** se deli v štiri skupine: človekove pravice in svoboščine, organizacija državne oblasti, bistvene prvine pravnega sistema, odnosi med državo in nedržavnimi političnimi subjekti.

~ **metode UP** so: normativna (znanstveno preučevanje in analiziranje ustavnih norm), primerjalna (primerjanje podobnih norm za urejanje podobnih družbenih odnosov v različnih državah ter njihovo uresničevanje v praksi), zgodovinska (spoznavanje vzrokov, pogojev in okoliščin nastanka ter razvoja ustavnih norm in političnih institucij), pomožne metode (predvsem iz politologije in sociologije za preučevanje dejanskih političnih odnosov znotraj in izven pravno urejenega okolja)

~ ime UP se je uveljavilo v francoski teoriji konec 18.st. za označitev načel o politični organizaciji države, ki temelji na načelu ljudske suverenosti (teorija o družbeni pogodbi). Pojavljalo se je tudi ime državno pravo (pod vplivom Heglove teorije o državi), ki se je uveljavilo v nemški klasični teoriji, ki temelji na načelu državne suverenosti (državljeni so zgolj nosilci pooblastil). danes se državno pravo omejuje na državo in delovanje državnih organov, ustavno pravo pa proučuje tu temeljne odnose in institucije.

USTAVNO PRAVO KOT PRAVNA PANOGA

~ **dvodelba – dihotomija prava**: delitev prava na zasebno in javno (ustavno pravo sodi med javno)

~ **razmerja**: UP in upravno P (oba preučujeta državo in njeno organizacijo), UP in KP (skupen je materialni in procesni del – ustava določa nekatera najpomembnejša načela s področja materialnega KP in pravice ter pravna jamstva v kazenskem postopku), UP in CP (ustava vsebuje vrsto določb, ki se nanašajo na temeljna lastninska in gospodarska razmerja ter na družinska razmerja), UP in DP (ustava ureja nekatere pravice in svoboščine iz delovnega razmerja in socialne pravice), UP in MP (številna splošnoveljavna načela mednarodnega prava in mednarodne pogodbe imajo vpliv na ustavo države).

VIRI USTAVNEGA PRAVA

~ **splošni viri**: ustava, zakoni, poslovniki (akti notranje organizacije in poslovanja najpomembnejših kolegijskih državnih organov), podzakonski akti (bolj izjemoma, predvsem uredbe v sili), sodbe sodišč, ustavni običaji

~ **vir UP pri nas**: ustava, zakoni (volilni, o vladi, o sodiščih, lokalni samoupravi,...), poslovniki temeljnih državnih organov (urejanje razmerij do drugih državnih organov; predvsem Poslovník državnega zbora), uredbe z zakonsko močjo (izdaja predsednik republike v vojnem ali izrednem stanju), odločbe ustavnega sodišča (ust. sodišče odloča o skladnosti zakona z ustavo);

USTAVA

POJEM USTAVE IN NJENE LASTNOSTI

~ **ustava v materialnem pomenu**: ima jo vsaka država, saj pomeni ustavo glede na vsebino norm, ki imajo ustavni pomen, ne glede na njihovo pravno obliko. Gre torej za pravila, ki urejajo posamezno državno in družbeno ureditev, ne glede na to, ali so v enovitem pisanem aktu ali v več različnih pravnih aktih, ali so pisana ali nepisana.

~ **ustava v formalnem pomenu**: sestavljata jo dva elementa: vsebina (ki je identična vsebini ustave v materialnem pomenu, torej temeljna pravila državne in družbene ureditve) in oblika, v kateri se izraža vsebina ustave. Oblika je tista bistvena značilnost, po kateri se ustava razlikuje od zakonov in drugih splošnih aktov.

~ **značilnosti ustave v formalnem pomenu**: pisna oblika ustave kot pravnega akta, kodifikacija ustavnih norm, največja pravna veljava ustavnih norm

~ **temeljne lastnosti ustave**: je najvišji splošni pravni akt, vsebuje pa tudi elemente ideološko-političnega (pogled v preteklost) in programsko deklarativnega (zastavljeni cilji) akta, ima dvojno naravo (pravni in deloma politični akt); ustavne norme so abstraktne, izhodiščne in splošne. Ustava je edini splošni pravni akt, ki samemu sebi določa svojo pravno moč.

RAZVRŠČANJE USTAV

~ **pisana / nepisana** (npr. ustavni običaji)

~ **kodificirana** (enovita) / **nekodificirana** (več pravnih aktov, ki imajo vsak zase lastnosti akta največje veljave)

~ **toga** (težje spreminjati; vpliva ustavnorevizijski postopek in ustavnor. organ ali oboje; najvišja stopnja togosti je v sistemih, v katerih trajno ali začasno prepovedujejo revizijo posameznih določb ustave) / **gibke** (tiste, ki se spreminjajo po enakem postopku kot je zakonodajni, ki tega postopka ne določajo in ki ne prepovedujejo spreminjanja)

~ **oktroirana ustava** (kot enostranske akte so jih sprejemali monarhi na prehodu iz absolutne v ustavno, omejeno parlamentarno monarhijo) / **ustavni pakt** (rezultat sodelovanja predstavniškega telesa in monarha – sprejme ga telo, velja pa, če ga podpiše monarh) / **ljudske ustave** (samostojno jih sprejema predstavniško telo ljudstva ali ljudstvo neposredno)

~ glede na družbeno in politično realnost: **normativne** (ustave, ki se v praksi uresničujejo) / **nominalne** (formalno zavezujejo, a se v praksi ne uporabljajo) / **semantične** (v praksi se uresničujejo, vendar preprečujejo in ovirajo potrebne spremembe politične oblasti)

~ glede oblike vladavine: **monarhične** / **republikanske** ustave

~ glede oblike državne oblasti: **parlamentarne** / **predsedniške** / **skupščinske** / **druge** ustave

~ glede oblike državne ureditve: ustave **unitarnih** / ustave **federativnih držav**

~ glede oblike političnega sistema: **avtokratične** / **demokratične** ustave

~ glede na obseg: **popolne** / **nepopolne**, **preobširne** / **okrnjene** ustave

- ~ glede na vsebino: **konstitutivne / programske** ustave
- ~ glede na čas trajanja: **stabilne / kratkotrajne** ustave
- ~ **Ustava Republike Slovenije** je: pisana, kodificirana, toga, ljudska ustava, ki je utemeljena na republikanski vladavini, parlamentarni obliki državne oblasti, unitarni obliki državne ureditve in na demokratični obliki političnega sistema. Po obsegu jo štejemo za popolno, po vsebini pa za konstitutivno.

ZGRADBA IN TVARINA USTAVE

~ **zgradba: preambula** (ni nujna, je pa v večini ustav. Je njen uvod in izraža cilje ustave, načela, ki naj usmerjajo njeno uporabo ali razloge, ki so zahtevali njeno izdajo. Slog je slovesen in deklarativen, ni urejena v obliki členov in tudi pravno ne obvezuje), **normativni del** (je osrednji del, ustavna materija v njem je razporejena po poglavjih, ki so običajno naslovljena, določbe pa so oblikovane kot členi, ki se lahko še delijo na točke, odstavke), **dodatki in ustavni amandmaji** (dodatke sprejemajo hkrati z ustavo in jo z njimi dopolnjujejo, amandmaji pa so namenjeni konkretizaciji in dopolnitvi posameznih določb, da bi prvotno besedilo ostalo nedotaknjeno).

~ **tvarina ustave**: materia constitutionis; vsak ustavodajalec jo sam določa, praviloma pa vsebuje določbe o organih državne oblasti (samo za najvišje organe, njihov položaj, pristojnosti in razmerja, organe lokalne samouprave in razmerja v federalnih enotah) ter določbe o človekovih pravicah in svoboščinah (ali so v normativnem delu ustave, ali pa ustava napotuje na poseben ustavni dokument). Ločimo zoževanje in širjenje ustavne materije

SPREJEM IN SPREMEMBA USTAVE

~ do sprememb prihaja zaradi sprememb v družbi, treba pa je najti kompromis med stabilnostjo in realnostjo ustave, saj ne sme biti prepogosto spreminjana. Ločimo ustavodajni postopek (za sprejem prve ali nove ustave) in ustavnorevidijski postopek (za spremembo ali dopolnitev ustave)

~ **sprejem nove ustave**: do tega pride zaradi revolucionarnih (diskontinuiteta) ali evolutivnih (presežena ustava) družbenih sprememb v državi. Obe vrsti novih ustav se običajno sprejema po postopku, ki je predpisan za spreminjanje ustave, torej v rednem zakonodajnem telesu, lahko pa se skliče ustavodajna skupščina.

~ **sprememba ustave**: ponekod ustavodajalci trajno ali začasno prepovejo spreminjanje določenih določb ustave, drugje pa zanje predpišejo drugačen postopek spreminjanja (zaradi različnih potreb določb po stopnji varstva). Zahtevnejši pogoji so lahko vezani na ustavnorevidijski organ ali na ustavnorevidijski postopek ali na oboje hkrati.

~ **ustavnorevidijski postopek**: pravico do ustavnorevidijske iniciative imajo lahko: določeno število poslancev, domovi parlamenta, predsednik republike, vlada, določeno število volivcev in federalne enote. Postopek sprejetja spremembe je večinoma dvofazen (odločanje o predlogu in odločanje o spremembi), lahko pa je tudi trifazen (odločanje o predlogu, odločanje o spremembi in potrejevanje spremembe na referendumu ali v federalnih enotah). Ustavo v različnih sistemih spreminja različno telo: zakonodajno telo (parlament), ustavodajna skupščina ali ljudstvo na referendumu

~ **zakonodajno telo**: možni so trije načini – ustavo spreminja redno zakonodajno telo, kjer je dvodomen parlament in en dom sprejema zakone, oba skupaj spreminjata ustavo kot celota, ali pa zakonodajno telo, ki sprejme predlog za spremembo ustave, te spremembe ne more potrditi, pač pa to lahko stori šele novoizvoljeno telo.

~ **ustavodajna skupščina**: je organ, ki ga izvolijo državljani z izključno nalogo sprejeti ali spremeniti ustavo. V praksi se uporablja predvsem za sprejem nove ali prve ustave, ne pa za spreminjanje veljavne.

~ **ustavnorevizijski referendum**: je le dodatna možnost odločanja v postopku spreminjanja ustave. Je oblika neposrednega odločanja volivcev o spremembi ustave ali novi ustavi. V večini držav ni obvezen, vendar ga je treba razpisati, če to zahtevajo z ustavo pooblaščen subjekti (npr. določeno št. poslancev) ali če so izpolnjeni določeni pogoji. V večini držav se razpiše po sprejetju spremembe, vendar pred njeno razglasitvijo (potrditveni referendum), izjemoma pa se lahko predpiše prej (predhodni ali posvetovalni referendum), kjer se volivci izjavljajo o ustavnorev. iniciativi ali o predlogu ustavnih sprememb

~ **spreminjanje ustave v federacijah**: federalne enote sodelujejo posredno (prek predstavnikov v federalnem domu) ali neposredno (da mora npr. odločitev zveznega parlamenta potrditi določeno št. federalnih enot)

~ **dejanska revizija ustave**: v ustavo se ne posega s predpisanim postopkom in določbe se formalno ne spremenijo, temveč se jim da nov ali drugačen pomen z uporabo ustavnega običaja, s sodnim tolmačenjem ustave ali z zakonom.